

© Микола Гуйванюк

**РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ
ПАВЛИШИНА О.Й. «ЄВГЕН ПЕТРУШЕВИЧ
(1863 – 1940): ІЛЮСТРОВАННИЙ
БІОГРАФІЧНИЙ НАРИС». – ЛЬВІВ:
МАНУСКРИПТ, 2013. – 398 с.**

Понад двадцять років минуло з того часу, як вітчизняні історики крок за кроком ліквідовують темні плями української історії, повертаючи із забуття імена видатних діячів нашого минулого. Їхніми стараннями уже давно повернуто ім'я однієї із ключових постатей української революції Євгена Петрушевича. Його іменем названі вулиці багатьох українських міст, а портрет можемо побачити навіть у шкільних підручниках з історії. Але до цього часу український читач не мав ґрунтовного життєпису цього безперечно видатного політика та історичного діяча.

Тож заповнює цю прогалину рецензована робота львівського дослідника Олега Павлишина «Євген Петрушевич (1863 – 1940): Ілюстрований біографічний нарис». Вона вийшла друком напередодні відзначення 95-ї річниці ЗУНР. Історик О. Павлишин, обравши предметом свого наукового дослідження громадсько-політичну діяльність Є. Петрушевича, здійснив благородну справу, і тепер можемо констатувати, що успішну. Адже у широкий науковий і суспільний простір було додано життєпис одного із творців Української соборної держави, про якого мають пам'ятати нащадки. Додає ваги роботі і те, що автор – визнаний фахівець у галузі дослідження революційних змагань на західноукраїнських землях початку ХХ ст.

Певні труднощі для дослідника полягали у тому, що Євген Петрушевич не залишив про себе спогадів, мемуарів. Тому, щоби ґрунтовно розкрити його діяльність, довелося залучити чимало джерельного матеріалу, який виявився досить розпорошеним. Дослідження базується на документах архівів Львова, Києва, Варшави, Мюнхена й Оттави, висвітлені малознані сторінки біографії цієї видатної постаті. Широко використана мемуаристика, тогочасна українська періодика, що виходила друком у Берліні, Відні, Львові, Кам'янці-Подільському, Празі та Станіславові.

У монографії чи не вперше було складено генеалогію роду Петрушевичів, з якої видно, що це давній рід, який дав Україні літераторів, священників і правників.

У роботі на широкій доказовій базі простежено формування Є. Петрушевича як представника нової генерації української світської інтелігенції, що готова працювати над освідомленням свого народу. Зокрема, наголошується на тому, що вступивши на правничий факультет, Євген Петруше-

вич засвідчив виразну тенденцію, яка спостерігалася в останній чверті ХІХ ст., коли все більше вихідців з українських священницьких сімей Галичини обирали світський фах. Надалі правничу освіту здобували й інші Петрушевичі та наступні покоління, вірним традиції залишився лише старший брат Євгена – Степан.

Із дослідження дізнаємося, що Є. Петрушевич відразу після університетських студій проявив себе професійним адвокатом, маючи глибоку обізнаність у юридичній сфері. Про це засвідчує один із епізодів його адвокатської діяльності, наведений автором, стосовно захисту перед судом присяжних Петра Новаковського – селянина із Торок, рідного брата посла до Галицького сейму Михайла Новаковського. У результаті фахового захисту всіх обвинувачених на процесі одногосним вироком звільнили (с. 47).

Доволі захоплююче, і при цьому зберігаючи науковий стиль викладу, автор знайомить читача із неординарним, як на той час, способом облаштування свого сімейного життя Є. Петрушевичем, коли він узяв за дружину Леокадію Пуніцьку, адже наречена доводилась двоюрідною сестрою Євгена по матері Савині. До того ж, батько Євгена був хрещеним Леокадії, а батько Леокадії – хрещеним Євгена, отже, обидва свати ще й доводилися собі кумами. Шлюби споріднених молодят забороняла і державна влада, і Церква, хоча й були винятки. І тільки завдяки наполегливості та умінню переконувати опонента Є. Петрушевич зумів добитися офіційного дозволу на цей винятковий шлюб.

Поряд з адвокатською діяльністю у віддаленому від галицької столиці повіті Є. Петрушевич розгорнув широку громадську роботу, заснувавши різноманітні українські культурно-освітні і громадські організації. Як стверджує автор монографії: «Національну роботу він почав із залучення до громадської роботи містян. Інтелігенцію, яка перед тим відвідувала польське казино, він згуртував у товариство «Руська Бесіда», яке організував і очолював. Також він став ініціатором створення осередку «Просвіти» у Соколі (заклав мережу їх осередків у регіоні). Упродовж 1900 – 1904 рр. кількість читалень у повіті зросла від 16 до 29. У місті створили повітову бібліотеку товариства «Просвіта». Адвокат з 30 грудня 1903 р. по 14 березня 1904 р. був заступником голови філії товариства, а до грудня 1905 р. виконував обов'язки голови» (с. 76 – 78).

Є. Петрушевич як правозахисник і громадський діяч здобув повагу місцевого населення. Під час своєї парламентської діяльності був депутатом австрійського парламенту та Галицького сейму у Львові, де пліч-о-пліч із найвизначнішими політичними діячами Галичини у 1907 – 1918 рр. обстоював національні інтереси українців, як стверджує автор.

У монографії наголошується, що використовуючи такі потужні аргументи, як участь українців, зокрема Легіону українських січових стрільців, у війні на боці Австро-Угорщини, антиросійське спрямування політики Загальної Української Ради, Є. Петрушевич намагався добитися деякого послаблення утисків урядових чиновників та польської адміністрації на українське населення Галичини. Українців стали більше залучати на керівні посади в місцеві та регіональні установи.

Із тексту монографії дізнаємося, що під час міжнародних переговорів у м. Брест-Литовському (нині Брест, Білорусь) у лютому 1918 р. Є. Петрушевич очолив галицьку делегацію, яка, хоча й була усунута від безпосередньої участі в дискусіях, але сприяла внесенню в таємний додаток до укладеної угоди між Центральними державами, УНР та більшовицькою Росією зобов'язання Австрії до 20 липня 1918 р. надати Галичині автономію.

Є. Петрушевич спільно з парламентаріями Чехії та Словаччини опрацював і вніс на розгляд цісаря Карла план перебудови Австро-Угорської імперії. За його концепцією, імперію необхідно було перетворити у федерацію вільних народів з перспективою утворення національних держав у союзі з Австрією. 16 жовтня 1918 р. цісар оприлюднив маніфест, згідно з яким Австрія проголошувалася союзною державою, а її народи отримували право на державність.

На основі ґрунтовного аналізу широкого спектра джерел О. Павлишин доводить, що Є. Петрушевич хотів бачити Україну незалежною від будь-яких загарбників. Не хотів, щоб її роздирали на 4

шматки між собою зажерливі сусіди. Але намагався з'єднати українців, щоби Україна стала самодостатньою, духовною, освіченою, інтелектуальною, поважною між іншими державами.

Цілком слушним є авторське твердження про те, що роль Євгена Петрушевича у державотворенні ЗУНР була суперечливою. Керманич всіляко сприяв становленню демократичної системи влади, але в умовах військових поразок став Диктатором. Саме він взяв на себе відповідальність, пов'язану з прийняттям ключових рішень не тільки щодо західноукраїнської державності, але й щодо долі десятків тисяч галицьких та буковинських українців, які проливали кров за національні інтереси.

Не можна не погодитися з авторськими висновками про те, що у пантеоні державних діячів України Євгену Петрушевичу належить особливе місце. Поза прорахунками і фатальними помилками в зовнішньополітичних орієнтаціях, він залишався прикладом шляхетності та чесності у вчинках, жертвності в національно-визвольній боротьбі.

Насамкінець, не можна не відзначити високої поліграфічної якості видання та поданого іконографічного матеріалу.

Рецензована монографія є вартісним надбанням вітчизняної історіографії. З одного боку – вона є цінною для фахівців-істориків своєю ґрунтовною добіркою рідкісного джерельного матеріалу, а з другого – цікавою і доступною для пересічного читача, який допитливо знайомиться з історичним минулим своєї Батьківщини.